

CAN YOU ANSWER THESE QUESTIONS?

1. What were the five factors by which the Jews merited Redemption?
2. Why did the Jews suddenly cry out to Hashem when Pharaoh died?
3. Why didn't the Jews return the gold, silver and garments that they had borrowed from the Egyptians?
4. The Girgashites were not mentioned to Moshe amongst the list of Canaanite nations that Israel would displace. Why not?
5. Why was Moshe so reluctant to accept the position of being the Redeemer of Israel?

This and much more will be addressed in the fifth lecture of this series:
"Moses: The Reluctant Redeemer".

To derive maximum benefit from this lecture, keep these questions in mind as you listen to the lecture and read through the outline. Go back to these questions once again at the end of the lecture and see how well you answer them.

PLEASE NOTE: This outline and source book were designed as a powerful tool to help you appreciate and understand the basis of Jewish History. Although the lectures can be listened to without the use of the outline, we advise you to read the outline to enhance your comprehension. Use it, as well, as a handy reference guide and for quick review.

**This lecture is dedicated to the merit and honor
of the Newman Family**

THE EPIC OF THE ETERNAL PEOPLE
Presented by Rabbi Shmuel Irons

Series XIV Lecture #5

MOSES: THE RELUCTANT REDEEMER

I. Israel Turns to G-d

A.

וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבָדָה וַיִּזְעְקוּ וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבָדָה: וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת-יַעֲקֹב: וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע אֱלֹהִים: שְׁמוֹת בְּכֹג-כֹּה

And it came to pass in process of time (during those many days), that the king of Egypt died; and the people of Israel sighed because of the slavery, and they cried, and their cry came up to G-d because of the slavery. And G-d heard their groaning, and G-d remembered His covenant with Abraham, with Isaac, and with Jacob. And G-d looked upon the people of Israel, and G-d fully understood. **Exodus 2:23-25**

B.

(1) ולמה עשה הקב"ה להם כך אלא שהיה הקב"ה מתאוה לתפלתן אמר ריב"ל למה"ד למלך שהיה בא בדרך והיתה בת מלכים צועקת לו בבקשה ממך הצילני מיד הלסטים שמע המלך והצילה לאחר ימים ביקש לישא אותה לאשה היה מתאוה שתדבר עמו ולא היתה רוצה מה עשה המלך גירה בה הלסטים כדי שתצעוק וישמע המלך כיון שבאו עליה הלסטים התחילה צועקת למלך אמר לה המלך לכך הייתי מתאוה לשמוע קולך כך ישראל כשהיו במצרים והיו משעבדים בהם התחילו צועקים ותולין עיניהם להקב"ה שנאמר (שמות ב) ויהי בימים הרבים ההם וגו' ויזעקו מיד וירא א-להים את בני ישראל התחיל הקב"ה מוציאן משם ביד חזקה ובזרוע נטויה. מדרש שמות רבה כא:ה

Why did G-d do this to them? Rather it was because the Holy One, blessed be He, craves their prayers. Rabbi Yehoshuah ben Levi said: What can this be compared to? To a king who was traveling on the road and heard a princess crying out, asking to be saved from bandits. The king heard [her cries] and saved her. Some time later, the king wanted to marry her. [Although] he wanted to speak to her, she didn't want. What did he do? He arranged that the bandits should attack her [again] in order that she cry out for help and the king would hear [her cries]. As soon as the bandits came, she cried out to the king [for help]. The king then told her, "This is what I was craving for, to listen to your voice." So too, when Israel was in Egypt and they enslaved them, they began to cry out and lifted up their eyes to the Holy One, blessed be He, as it says (Exodus 2:23), "And it came to pass in process of time, . . . and they cried, . . ." Immediately then (ibid. 25), "G-d looked upon the people of Israel." And He began to take them out with a strong hand and an outstretched arm. **Midrash Shemos Rabbah 21:5**

(2) ויהי בימים הרבים ההם ימים של צער היו לפיכך קורא אותן רבים . . . וימת מלך מצרים שנצטרע והמצורע חשוב כמת . . . ויאנחו בני ישראל למה נתאנחו לפי שאמרו חרטומי מצרים אין לך רפואה אם לא נשחוט מקטני ישראל ק"נ בערב וק"נ בבקר ורחץ בדמיהם שתי פעמים ביום כיון ששמעו ישראל גזירה קשה התחילו מתאנחים וקוננים ואין ויזעקו אלא לשון קינה . . . ויזכור א-להים את בריתו ולא היו ראויין ישראל להנצל לפי שהיו רשעים אלא בזכות אבות נגאלו הה"ד ויזכור א-להים את בריתו אמרו רז"ל נעשה להם נס ונתרפא מצרעתו: מדרש שמות רבה א:לד

And it was during those many days . . . (Exodus 2:23): They were pain filled days, that is why they are described as being “many”. . . . **that the king of Egypt died (ibid.):** He developed leprosy and a leper is considered to be akin to being dead . . . **and the people of Israel sighed (ibid.):** Why did they sigh (or groan)? Because the sorcerers of Egypt said that the only cure [for the disease] is to slaughter 150 Jewish children [every] evening and 150 children [every] morning and bathe in the blood twice daily. As soon as the Jews heard this terrible decree, they began to groan and wail in mourning. The phrase, **“and they cried”** specifically refers to a mournful wail . . . **and G-d remembered His covenant (Ex. 2:24):** Israel was not worthy of being redeemed as they were evil. It was only through the merit of the Patriarchs that they were redeemed, as it says (Exodus 2:24), “And G-d remembered his covenant.” Our Sages said: A miracle occurred to them and he was cured of his leprosy. **Midrash Shemos Rabbah 1:34**

(3) וימת מלך מצרים. והיה באותו יום יום מנוחה מן העבודה כדרך המלוכה שהיו כל שרי פרעה טרודים בהספדו. וגם את עבדיו העברים הניחו בזה היום. אז. ויאנחו בני ישראל מן העבודה. שבכל הימים לא הניחו להם לחקור ולהתיעץ על צפוניהם ולהתאנח ע"ז מקוצר רוח ומעבודה קשה. אבל בזה היום היו מתאנחים ע"ז הרבה מה יהיה בסופם. וכי לעולם יהיה כן ח"ו: העמק דבר שמות ב:כג

The king of Egypt died (Ex. 2:23): That day was an official day of rest, as is customary, for all of Pharaoh's ministers were occupied in [attending] his [official] eulogy ceremonies. That day they also let their Hebrew slaves off. It was then that they sighed [or groaned] from the slavery, because during all the other days [of their servitude] they didn't let them examine and scrutinize their inner feelings and [let out a] sigh [or groan], as they were short of breath and suffered from overwork. But that day, they groaned exceedingly about their future, as it seemed that [their misery] would continue forever, G-d forbid. **Haamek Davar, Exodus 2:23**

(4) ויזעקו. נתקבצו כולם למקום אחד והסכימו לעמוד לתפלה ולצעקה: ותעל שועתם וגו'. אם היה כתוב ותעל שועתם מן העבודה אל הא-להים היה במשמעו שצעקו בשעת העבודה כמו המוכה בלי חמלה וצוּעק. ובאמת לא היה כן באותו יום. שהיה יום מנוחה אלא שהתפללו על עבודתם שבכל הימים. והא שכתוב מן העבודה אם בא ללמד שלא צעקו לתשובה ולראות בשפלות עם ישראל אלא על העבודה הקשה אשר עובד במ. א"כ היה ראוי לכתוב על העבודה. אלא בא ללמדנו שלא היו מלומדים עדיין לתפלה בלשון צח ושפיכת שיח שיהא ראוי להתקבל מצד עצם התפלה אלא היו אנשים פשוטים ומגושמים כבעלי עבודה קשה. וא"כ היה התפלה ה' רק בקול צעקה אוי ואבוי ד' א-להי אבותינו. ומ"מ נשמע תפלתם. . . . והיינו משום שהיו מן העבודה. ולא היו מלומדים בתפלה. או בא ללמדנו דמש"ה נשמע תפלה פשוטה זו משום מן העבודה. דצערא דגופא עדיף. העמק דבר שמות ב:כג

And they cried (Exodus 2:23): They gathered together in one place and agreed to get up and pray and cry out. **And their cry came up to G-d (ibid.):** Had it been written, “And their cries came up from the slavery unto G-d,” it would have implied that they cried out at the time when they were working, like a person who is being worked without pity and cries out. The truth is, [however,] that that was not the case that day, for it was a rest day. Rather they prayed [that day] regarding their every day slavery. If the meaning of the phrase (ibid.), “*min ha'avodah*” (from or because of the slavery) were [simply] to mean that they only prayed from relief of the terrible enslavement and not to be brought back to Hashem and for Him to look at the debasement of Israel, then it should have been written, “*al ha'avodah*” (regarding the slavery). But rather it comes to teach us that they were not yet trained to pray with clear expression [combined] with an outpouring of articulated speech that would be accepted [by G-d] on the basis of the actual [content] of the prayer. They were simple and earthy people, like manual laborers. Their prayer,

then, was only the sound of a cry, “*Oi v’Avoi* - Oh and Woe, L-rd, the G-d of our forefathers.” But yet, He heard their prayers. . . . [In other words] it was “*min ha’avodah*” - a [simple] prayer that was the product of slavery. They were not trained in prayer. Or perhaps it comes to teach us that the reason this simple prayer was heard was because it was “*min ha’avodah*”, for the [feelings that arise from] bodily pain are more powerful. **Haamek Davar, ibid.**

(5) ויזכור את בריתו וגו'. דאלו התפלה שנשמע אינה צריכה לטעם הזכרה. שהרי הקב"ה שומע תפלת כל בשר. אפילו של עובד כוכבים. אבל את קול נאקתם שמע מפני שהם בני ברית של אברהם יצחק ויעקב. וזהו לשון מקרא אהבתי כי ישמע ד' את קולי תחנוני. פי' אפילו אינו בתפלה ותחנה אלא קולי בפ"ע הוא תחנוני: העמק דבר שמות ב:כד

And G-d remembered his covenant . . . (ibid.): For prayer to be heard there is no need to justify it by saying, “And G-d remembered [his covenant],” as the Holy One, blessed be He, hears the prayers of all flesh, even that of a heathen. He heard, however, the [mere] sound of their groaning because they were members of the covenant of Abraham, Isaac and Jacob. This is the language of the verse (Psalms 116:1), “I love the L-rd, because He has heard my voice - my supplications.” The [correct] interpretation is that it is not prayer and supplication [that G-d is hearing,] but rather “my voice” alone, which is my [unique] form of supplication. **Haamek Davar, ibid.**

(6) וירא א-להים את בני ישראל. ראה גם מה שלא שמע. היינו פרישות ד"א. שלא מצאו לבבם לצעוק ע"ז לפני ד'. אבל הקב"ה ראה. היינו שהסביר המגיד. וירא את ענינו זו פרישות ד"א. כמש"כ וירא א-להים וגו'. ואת עמלנו אלו הבנים שנאמר כל הבן הילוד וגו' וגם זה לא צעקו כלל. שהרי היה מעשה לפני שמונים שנה וכבר בטל גזרה זו. ולמאי יצעקו ע"ז. אבל הקב"ה ראה אז וע"ז כתיב כאן וידע א-להים. פקד עתה דבר הבנים. וכתיב שם עוד ואת לחצנו זו הדחק כמש"כ וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם. והענין שידוע דדירה מורוחת מרחיב דעתו של אדם וכן להיפך דירה דחוקה והרבה ב"א ביחד משפיל דעתו של אדם. והיה פרעה משתדל להשפיל דעתם של ישראל. והיה לוחץ אותם במקום אחד. וגם על זה לא היו צועקים כלל כי מי שדעתו שפלה אינו משכיל ומבין אשר אפשר היה לו להיות דעתו גבוהה. אבל הקב"ה ראה וידע מזה וגם ע"ז כתיב וידע א-להים. ידע כח בני ישראל שהם בעלי דעת ועם חכם ונבון. אלא פרעה לוחץ אותם והדוחק ועניות מנוול דעתן. נמצא ביאר הכתוב כמה סיבות שהעיר רחמי הקב"ה לגאולה. ראשית תפלה אע"ג שלא היתה כסדר נכון. אבל רחמנא ליבא בעי. שנית נאקה שלא בתפלה רק מתוך צרה והרי המה בני אברהם יצחק ויעקב. שלישית ראה דברי סתרים. רביעית פקד עון טביעת הבנים. חמישית פקד השפלת דעת ישראל. וזה היה העדר לכבודו ית' אשר עמו שנקראים על שמו. יהיו נמוכי הדעת כ"כ. ופרעה גרם כ"ז: העמק דבר שמות ב:כה

And G-d looked upon the people of Israel: He saw that which He didn't hear, i.e. [enforced] separation of the spouses, as they didn't have it in their hearts [because of modesty] to cry out before G-d regarding this. But G-d saw it. This is how the author of the Hagaddah explains the verse (Deut. 26:7), “**And He looked on our affliction,**” [enforced] separation of the spouses, as it says (Ex. 2:25), “And G-d looked . . .” “**And our toil**” (Deut. 26:7): This refers to the sons, as it says (Exodus 1:22), “Every son who is born you shall throw into the river.” They also didn't cry out regarding this at all, as the incident occurred eighty years before, the decree had already been annulled, and there was no purpose in crying out against it. But the Holy One, blessed be He, saw it then, and regarding this is it written (ibid. 2:25), “**and G-d fully understood.**” He was now revisiting the matter of the sons. It is further written there (Deut. 26:7), “**And our**

oppression,” which refers to crowded conditions, as it says (Exodus 3:9), “And I have also seen the oppression with which the Egyptians oppress them.” The meaning of this is that it is well known that spacious living quarters enlarge the spirit (increase the self esteem) of a person. The opposite is also true. Crowded living conditions, having many people living together, degrade a person’s spirit. As part of Pharaoh’s plan to degrade the spirit of Israel, he crowded them together in a single place. They didn’t cry out about this either, because a person whose spirit is downtrodden cannot grasp and understand that his spirit should be lifted up. The Holy One, blessed be He, however, saw and knew of this. Also regarding this is it written (Ex. 2:25), “And G-d fully understood.” He knew the power of the children of Israel, that they are people of intelligence, wisdom and understanding. Pharaoh, however, had oppressed them and the crowded conditions and poverty perverted their spirit. In summary, Scripture recounts several reasons which aroused His compassion for the redemption. First was prayer, even though it was not in the correct order [or form]. However the Compassionate One [primarily] desires [purity of the] heart. Secondly, was the groaning, which was not in the form of prayer but was rather produced as a result of their suffering. [He responded to their groans] for they were the children of Abraham, Isaac, and Jacob. Thirdly, He saw the subtle [or concealed] suffering [that they experienced - i.e. the separation of the spouses]. Fourthly, He visited upon [the Egyptians] the sin of the drowning of the sons. Fifthly, He remembered the degradation of the spirit of Israel. This was a negation of the honor of the Blessed One, that His people, who are called by His Name, [Yisrael], should be of such downtrodden spirits. And Pharaoh was the cause of all of this. **Haamek Davar, ibid.**

7) אמר ר"א כשנגאלו ישראל ממצרים לא נגאלו אלא מתוך חמשה דברים אלו מתוך צרה ומתוך תשובה ומתוך זכות אבות ומתוך רחמים ומתוך הקץ מתוך צרה דכתיב (שמות ב) ויאנחו בני ישראל מתוך תשובה דכתיב (שם) ותעל שועתם מתוך זכות אבות דכתיב ויזכור א-להים את בריתו ומתוך רחמים דכתיב וירא א-להים את בני ישראל מתוך הקץ וידע א-להים ואף לע"ל אין נגאלים אלא מתוך חמשה דברים הללו מתוך צרה דכתיב בצר לך הרי מתוך צרה ושבת עד ד' א-להיך הרי מתוך תשובה כי א-ל רחום ד' א-להיך הרי מתוך רחמים ולא ישכח את ברית אבותיך הרי מתוך זכות אבות ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים הרי מתוך הקץ ודוד פירש אותן (תהלים קו) וירא בצר להם הרי מתוך צרה בשמעו את רנתם הרי מתוך תשובה ויזכור להם בריתו הרי מתוך זכות אבות ויתן אותם לרחמים הרי מתוך רחמים (שם) הושיענו א-להי ישענו וקבצנו והצילנו מן הגוים הרי מתוך הקץ: מדרש דברים רבה ב:כג

Rabbi Elazar said: When Israel was redeemed from Egypt, it was on the basis of five considerations: Because of their suffering, because of their repentance, through the merit of the forefathers, through Divine Compassion, and because the “*ketz*” (the end) had arrived. [They were redeemed] because of their suffering, as it is written (Exodus 2:23), “. . . and the people of Israel sighed (groaned).” [They were redeemed] because of their repentance, as it is written (ibid.), “. . . and their cry came up to G-d.” [They were redeemed] through the merit of the forefathers, as it is written (Exodus 2:24), “. . . and G-d remembered His covenant with Abraham, with Isaac, and with Jacob.” [They were redeemed] through Divine Compassion, as it is written (Exodus 2:25), “And G-d looked upon the people of Israel . . .” [They were redeemed] because the “*ketz*” (the end) had arrived, as it is written (ibid.), “. . . and G-d fully understood.” In the future as well, the Jewish people will only be redeemed through [these] five considerations. [They will be redeemed] because of their suffering, as it is written (Deut. 4:30), “When you are in distress . . .” [They will be redeemed] because of their repentance, as it is written (ibid.), “. . . if you turn to the L-rd your G-d, and shall be obedient to His voice.” [They will be redeemed] through Divine Compassion, as it is written (Deut. 4:31), “For the L-rd your

G-d is a merciful G-d; He will not forsake you, nor destroy you . . .” [They will be redeemed] through the merit of the forefathers, as it is written (ibid), “. . . nor forget the covenant of your fathers which He swore to them.” [They will be redeemed] because the “*ketz*” (the end) had arrived, as it is written (Deut. 4:30), “. . . and all these things have come upon you, in the latter days . . .” King David elucidated them (Psalms 106:46), “Nevertheless, when He heard their cry (repentance), He regarded their affliction (suffering); And He remembered for them His covenant (the merit of the forefathers), and relented according to the abundance of His loving kindness (Divine Compassion). . . . Save us, O L-rd our G-d, and gather and preserve us from among the nations (*ketz*) . . .” **Midrash Devarim Rabbah 2:23**

II. The Revelation of Redemption

A.

ומִשֶׁה הָיָה רֹעֵה אֶת צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנוֹ כִּהְיָן מִדִּין וַיִּנְהַג אֶת הַצֹּאן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר וַיָּבֵא אֶל הָרֵאֱלֹהִים חֹרֵבָה: וַיֵּרָא מִלְאָךְ ד' אֵלָיו בְּלִבַּת אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה וַיֵּרָא וַהֲנִה הַסֵּנֶה בְּעֵר בְּאֵשׁ וְהַסֵּנֶה אֵינְנוֹ אָכַל: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הַמַּרְאֶה הַגָּדוֹל הַזֶּה מִדּוּעַ לֹא יִבְעַר הַסֵּנֶה: וַיֵּרָא ד' כִּי סָר לְרֵאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲנִינִי: וַיֹּאמֶר אֵל תִּקְרַב הִלֵּם שֶׁל נְעֻלְיָךְ מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמַּת קֶדֶשׁ הוּא: וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרָא מִהֵבִיט אֶל הָאֱלֹהִים: שְׁמוֹת ג:א-ו

And Moses kept the flock of Jethro his father-in-law, the priest of Midian; and he led the flock far away into the desert, and came to the mountain of G-d, to Horeb. And the angel of the L-rd appeared to him in a flame of fire out of the midst of a bush; and he looked, and, behold, the bush burned with fire, and the bush was not consumed. And Moses said, I will now turn aside, and see this great sight, why the bush is not burnt. And when the L-rd saw that he turned aside to see, G-d called to him out of the midst of the bush, and said, Moses, Moses. And he said, Here am I. And He said, Do not come any closer; take off your shoes from your feet, for the place on which you stand is holy ground. And He said, I am the G-d of your father, the G-d of Abraham, the G-d of Isaac, and the G-d of Jacob. And Moses hid his face; for he was afraid to look upon G-d. **Exodus 3:1-6**

B.

יתרו. כבר נתחכם ונתגדל בחברת משה. והיה נקרא בשם יתרו כמבואר במכילתא ר"פ יתרו מתחלה לא היו קוראין לו אלא יתר וכשעשה מע"ט הוסיפו לו אות כו': אחר המדבר. במדבר מיבעי אלא המשמעות שהיה משתדל להנהיג במקום שהוא יותר מדבר. ונמשך אחר מקום מדבר. הוא כדי שיוכל להתבודד ולחקור אחר אלקות וכדומה. ומשום זה. ויבא אל הר הא-להים חרבה. שרועה אחר לא בא לשם משום שהוא מדבר שמים מחמת שהחורב ויבשת הארץ רבה שם. ואין שם כ"כ מרעה לצאן ג"כ. אבל הוא הנהיג את הצאן דוקא למקום שהוא יותר מדבר ואין שם רועה אחר. ומשום זה בא לזה המקום כשהוא לבדו: העמק דבר ג:א

Jethro: He had become wiser and grew through the company of Moshe. He was then called, *Yisro* - Jethro, as is explained in the Mechilta, at the beginning of Parshas Yisro: Originally they only called him *Yeser* but when he [began to] act properly, they added a letter to his name etc. **Far away into the desert (literally beyond the desert):** It should have said, “into the desert”. The implication, however, is that he tried to lead them to a place which is very arid and therefore was drawn to an area beyond the desert [where the flocks normally grazed]. This was in order to become secluded and be able to meditate about spiritual matters and the like. Because of this he

came to the mountain of G-d, to Horeb, as no other shepherd would come there as it was a desolate wilderness because of the great dryness (*horeb*) and desiccation of the land there, and there wasn't that much [vegetation] upon which the sheep could graze. But he specifically led the sheep to a place which was more desolate, lacking the presence of another shepherd. That is why he came to the place alone. **Haamek Davar, ibid.**

C.

וַיֹּאמֶר ד' רְאֵה רָאִיתִי אֶת עֲנֵי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֵת צַעֲקוֹתָם שְׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נִגְשָׁיו כִּי יִדְעֹתִי אֶת מִכְאֹבָיו: וְאָרַד לְהַצִּילוֹ | מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן הָאָרֶץ הַהוּא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְרוֹחֶבָה אֶל אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ אֶל מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלַי וְגַם רָאִיתִי אֶת-הַלְחָץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם: וְעַתָּה לֵכָה וְאֶשְׁלַחְךָ אֶל פַּרְעֹה וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: שְׁמוֹת ז'-

And the L-rd said, I have surely seen the affliction of my people who are in Egypt, and have heard their cry because of their taskmasters; for I know their sorrows; And I have come down to save them from the hand of the Egyptians, and to bring them out of that land to a good and large land, to a land flowing with milk and honey; to the place of the Canaanites, and the Hittites, and the Amorites, and the Perizzites, and the Hivites, and the Jebusites. And therefore, behold, the cry of the people of Israel has come to Me; and I have also seen the oppression with which the Egyptians oppress them. Come now therefore, and I will send you to Pharaoh, that you may bring forth My people, the children of Israel, out of Egypt. **Exodus 3:7-10**

D.

(1) וארד להצילו מיד מצרים הניח כל ההר וירד לסנה ושכן בה והסנה צרה וצוקה וכולם קוצים ודרדרים ולמה שכן בתוך הסנה שהיא צרה וצוקה אלא שראה ישראל בצרה גדולה ואף הוא שכן עמהם שנ' בכל צרתם לו צר. מדרש פרקי דרבי אליעזר פרק לט

And I have come down to save them from the hand of the Egyptians (ibid.): He left the entire mountain and came down to the bush and rested there, [although] the bush is narrow and confined and full of thorns and thistles. And why did He rest in the bush which is narrow and confined? Only because He saw that Israel was in a terribly desperate (narrow) situation and He too rested amongst them, as it is stated (63:9), "In all their affliction He was afflicted." **Midrash Pirkei d'Rabbi Eliezer Chapter 39**

(2) אל מקום הכנעני וגו'. ולא אל ארץ הכנעני וגו' שהיא באמת אינו ארצם מעיקר הבריאה. אלא מקומם הוא שהמה יושבים שמה בשעה זו: והחוי והיבוסים. ולא אמר הגרגשי באשר אמר אל מקום ולהגרגשי לא היה מקום מיוחד אלא מפוזרים בתוך שש אומות. ומש"ה לא היו תופסים מקום וכשראו שישראל נכנסים לארץ עמדו ופינו לגמרי מחמת שגם בארץ היו טפלים להאומות אשר המה בקרבם: העמק דבר, שם

. . . to the place of the Canaanites (ibid.): It doesn't say, "to the land of the Canaanites etc." for in truth it wasn't really their land, a land designated to them from Creation. Rather it was just their place, [a place] where they were dwelling at that time. . . . **and the Hivites, and the Jebusites. (ibid.):** It does not mention the Girgashites because the area is described as "the place" [of these particular nations] and the Girgashites didn't possess a unique and specific place but were dispersed amongst the other six nations. Because they didn't have a specific area in the land, when Israel entered the land. they stood up and totally abandoned it. For they were only secondary to the nations in which they dwelt [and were not willing to fight for it.] **Haamek Davar, ibid.**

III. The Reluctant Redeemer

A.

(1) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹהִים—לְהֵיטֵב לְךָ אֲנִי כִּי אֶלְךָ אֶל פְּרַעֲהוּ וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים—לְהֵיטֵב עַל הָהָר הַזֶּה: שְׁמוֹת גִּיא-יב

And Moses said to G-d, Who am I, that I should go to Pharaoh, and that I should bring forth the people of Israel out of Egypt? And He said, Certainly I will be with you; and this shall be a sign to you, that I have sent you; When you have brought forth the people out of Egypt, you shall serve G-d upon this mountain. **Exodus 3:11-12**

(2) מי אנכי. מה אני חשוב לדבר עם המלכים: וכי אוציא את בני ישראל. ואף אם חשוב אני, מה זכו ישראל שתעשה להם נס ואוציאם ממצרים: ויאמר כי אהיה עמך. השיבו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, שאמרת מי אנכי כי אלך אל פרעה, לא שלך היא, כי אם משלי, כי אהיה עמך, וזה המראה אשר ראית בסנה, לך האות כי אנכי שלחתיך, ותצליח בשליחותי וכדאי אני להציל, כאשר ראית הסנה עושה שליחותי ואיננו אפול, כך תלך בשליחותי ואינך ניזוק, וששאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים, דבר גדול יש לי על הוצאה זו, שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף שלשה חדשים שיצאו מצרים. רש"י שם

Who am I (ibid.): What importance do I possess to speak with kings? . . . **and that I should bring forth the people of Israel out of Egypt? (ibid.)** Even if I were an important person, what merit does Israel possess that You should perform for them a miracle and bring them out of Egypt? **And He said, Certainly I will be with you (ibid.):** He responded to the first question first and the latter question last. You said, “Who am I, that I should go to Pharaoh?” [The power] is not from you but from Me, for I will be with you. And the vision of the bush which you see is a sign for you that I am sending you and you will be successful in your mission and I have the power to protect you. Just as the bush fulfilled My mission and was not consumed, so too, you will fulfill My mission and will not be harmed. Regarding the question, “what merit does Israel possess that they should leave Egypt,” [the answer is] that I have a great thing [in store for them as a result] of this Exodus, for they are destined to receive the Torah on this mountain three months after they leave Egypt. **Rashi (ibid.)**

(3) מי אנכי כי אלך אל פרעה. מה כחי בגשמיות שאוכל לילך אל פרעה. לא בכח ולא בגבורה נגד מלך אדיר כמוהו: וכי אוציא וגו'. קאי על מי אנכי. רק בהוראה אחרת מה כחי ברוחניות להוציא את בני ישראל ממצרים שנצרך להנהגת ישראל איש אשר רוח בו להלוך נגד דעת כ"א. ודייק את בני ישראל. אשר ידע טבעם להיות סרבנים על דעת גדוליהם יותר משאר אוה"ע: כי אהיה עמך. על השאלה הראשונה מה גבורתי נגד פרעה אמר ד'. כי אהיה עמך. ומה שתמצה לעשות עמו אקיים. ואין כח וגבורה יותר מזה: . . . השאלה השנייה מי אנכי כי אוציא וגו' ע"ז השיב ד' בהוציאך וגו'. וידעו הכל כי אתה הולך רק בשליחותי. ולא יסרכו על דברי. וכל סרבנות היה בעת שחשבו כי משה מדבר מפי עצמו. כמש"כ להלן ט"ז כ'. אבל משעת מ"ת ידעו כי הוא מדבר מפי הגבורה. העמק דבר, שם

Who am I, that I should go to Pharaoh (ibid.): What special physical powers do I possess, either in strength or courage that would enable me to go unto Pharaoh, such a mighty king? **and that I should bring forth the people of Israel out of Egypt? (ibid.):** This refers back to “Who am I” but in a different context. What spiritual powers do I possess to bring forth the people of Israel out of Egypt? In order to be able to influence them, one needs to be a person who possesses great inspiration, a person who understands the psyche of each and every one of them. [The phrase,] “the people of Israel,” was carefully chosen, as it is a known fact that Jews are much more resistant to the wishes of their leaders, than any other nation. **Certainly I will be with you (ibid.):** Whatever you wish to do with [Pharaoh], I will fulfill. There is no greater strength or courage than that. . . . Regarding the second question, “Who am I, that I should . . . bring forth the people of Israel out of Egypt?” He answered, “When you have brought forth the people out of Egypt, you shall serve G-d upon this mountain.” They will all know that you only went to fulfill My mission and they won’t resist My words. Their whole resistance was only as long as they thought that Moses was speaking on his own. . . . At the time of the giving of the Torah, however, they realized that Moses was speaking through the dictates of the Al-mighty. **Haamek Davar, ibid.**

B.

משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאו לא להביא ראיה על הנבואה היה צריך להשקיע את המצריים קרע את הים והצלילן בתוכו צרכנו למזון הוריד לנו את המן צמאו בקע להן את האבן כפרו בו עדת קרח בלעה אותן הארץ וכן שאר כל האותות ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שענינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ד' עמכם ונאמר לא את אבותינו כרת ד' את הברית הזאת ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה: והוא שהכתוב אומר וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את הא-להים על ההר הזה. . . . רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ח:א-ב

The people of Israel did not believe in Moshe, our teacher, because of the miracles which he wrought, for someone whose belief is based upon miracles entertains doubts in his heart, as these things may have been accomplished through magic or sorcery. Rather, all of the miracles that Moshe wrought in the desert were only a response to a need, not to bring proof to his prophecy. Because he needed to submerge the Egyptians, he split the sea and drowned them in it. [Because] we needed food, he made the Manna descend down for us. [Because] they were thirsty for water, he split the stone, [and water came out. Because] the congregation of Korach denied his [prophecy,] the earth swallowed them up. Similarly, all of the other miracles [were accomplished for the same reason]. Upon what, then, was their belief based? Upon the revelation at Mount Sinai. Our own eyes saw, not some stranger, our own ears heard, not anyone else, the fire, the sounds, the flames. He went into the dark clouds and the voice spoke to him and we heard, “Moshe, Moshe, go tell them this and that.” Similarly it is stated (Deut. 5:4), “The L-rd talked with you face to face . . .” And it is also stated (ibid. 5:3), “The L-rd made not this covenant with our fathers, but with us, who are all of us here alive this day.” What is the source that the revelation at Sinai is the sole proof of the verity of the prophecy of Moshe, a proof that is beyond reproach? For it is stated (Exodus 19:9), “And the L-rd said to Moses, Behold, I come to you in a

thick cloud, that the people may hear when I speak with you, and believe you forever.” The inference is that prior to this they did not believe in him with a faith which would stand up forever, but rather their belief was then subject to doubt and second thoughts. . . . This is the meaning of the verse (Exodus 3:12), “. . . and this shall be a sign to you, that I have sent you; When you have brought forth the people out of Egypt, you shall serve G-d upon this mountain.” . . . **Rambam, Hilchos Yesodei HaTorah 8:1-2**

C.

(1) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹהִים הֲנֵה אֲנֹכִי בָּא אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְאָמְרוּ לִי מַה שְּׁמוֹ מָה אָמַר אֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה אֱלֹהֵי אֲשֶׁר אֲנִי וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם: וַיֹּאמֶר עוֹד אֲנִי אֶלֵּךְ אֶל מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ד' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם זֶה שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זְכוּרִי לְדוֹר דָּר: שְׁמוֹת גִּיג-טו

And Moses said to G-d, Behold, when I come to the people of Israel, and shall say to them, The G-d of your fathers has sent me to you; and they shall say to me, What is His name, what shall I say to them? And G-d said to Moses, I A-M THAT I A-M; and He said, Thus shall you say to the people of Israel, I A-M has sent me to you. And G-d said moreover to Moses, Thus shall you say to the people of Israel, The L-rd G-d of your fathers, the G-d of Abraham, the G-d of Isaac, and the G-d of Jacob, has sent me to you; this is My name forever, and this is My memorial to all generations. **Exodus 3:13-15**

(2) א-להי אבותיכם שלחני אליכם. זה הלשון המציא משה מעצמו. שכך יאמר להם שהרי יותר מזה אין יודעים. אבל המה ישאלו לי מה שמו. וידוע דאפילו המלאכים אין להם שם העצם כ"א ע"ש הפעולה. מכש"כ הקב"ה פעולתו הוא שמו. וא"כ יהיה השאלה באיזה אופן תצא פעולה זו הנפלאה לאורה. ולא אמר משה כי יאמר ד' א-להי וגו' באשר לא ידעו דהוי' הוא המהוה הכל וא"כ מהוה גם אורך ורוע גלותם. וכסבורים שהוא בטבע שלא בהשגחה. ועי' מקרא ט"ו: העמק דבר, שם

The G-d of your fathers has sent me to you (ibid.): This expression was composed by Moshe himself. [He felt] that this is what he should tell them because they were not aware of any other [description of G-d]. But they will ask me, [however], “What is His name”, as it is common knowledge that even the angels don’t have a proper name, but rather their names are a reflection of their actions. This is certainly true as it relates to the Holy One, blessed be He, whose names are descriptive of His actions. Accordingly, their question, [“What is His name,”] is in essence, “In which manner will this wonderful and hidden plan be actualized?”

Moshe did not say, “Hashem, the G-d of our fathers,” as they didn’t know that He was the source of all existence and thus that He was the source of the length and suffering of their exile. They assumed that their suffering was a natural phenomenon and not Divinely guided. **Haamek Davar, ibid.**

(3) א-היה אשר א-היה. אין האופן ברור כעת. משום שזה תלוי בהכנת המקבלים. ואם כן אהיה מתנהג בפעולתי כפי אשר אהיה בכח ישראל אשר יתנו לי כו'. ולפי הנראה היה ראוי לומר אהיה כאשר יהיו. והיינו כפי אשר יהיו המה עדת ישראל במעשיהם. כך אהיה במעשי. אבל באמת ג"ז יוצא מהשגחת ד' שיהיו ישראל ראויים לזה האופן או לזה . . . מש"ה אמר ד' א-היה אשר א-היה. כפי אשר אכין דעת המקבלים. וכך יהיה ראוי להיות הפעולה: ויאמר. הוא מאמר בפ"ע. לא כמו שאמרת אם ישאלו מה שמי אלא מתחלה. כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם. השילוח הוא ברור שתהא הגאולה עכ"פ אך אופן הגאולה היא עתידה להתברר: העמק דבר, שם

I A-M THAT I A-M (or “I will be that which I will be”) (ibid.): The course [of action that I will take] is not clear at this moment, because this is dependent upon the preparedness of those who receive [Divine action]. That being so, I will conduct Myself in accordance with the power that Israel grants Me etc. Now it would seem that [the name] should really be: “I will [take action] based upon that which they will be.” In other words, I will act in accordance to the actions of the community of Israel [and not, “I will be that which I will be”]. But the truth is that this too is based upon Divine Providence, whether Israel will be worthy for this course of action or another. . . . For that reason did G-d say, “I will be that which I will be,” i.e. in accordance to how I prepare the mindset of the recipients [of my actions]. This [alone] will determine the course of action. . . . **and He said, Thus shall you say to the people of Israel, I A-M has sent me to you (ibid.):** This is an independent statement. It is not as you said: If they ask me what is His name [what should I reply?] but rather when you first begin [speaking]: **Thus shall you say to the people of Israel, I A-M has sent me to you (ibid.):** The outcome of the mission is clear, i.e. that there will be a redemption. The mode of redemption, however, will become clear in the future. **Haamek Davar, ibid.**

(4) א-היה אשר א-היה. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: לך אמור להם לישראל: אני הייתי עמכם בשעבוד זה ואני אהיה עמכם בשעבוד מלכיות. אמר לפניו: רבונו של עולם דיה לצרה בשעתה. אמר לו הקדוש ברוך הוא: לך אמור להם (שמות ג') אהיה שלחני אליכם. ברכות ט:

I A-M that I A-M (or “I will be that which I will be”). (Exodus 3:14) The Holy One, blessed be He, said to Moses: Go and say to Israel: I was with you in this servitude, and I shall be with you in the servitude of the [other] kingdoms. He said to Him: L-rd of the Universe, sufficient is the evil in the time thereof! Thereupon the Holy One, blessed be He, said to him: Go and tell them: I A-M has sent me unto you. (ibid.) **Berachos 9b**

(5) ויאמר עוד וגו' כה תאמר וגו'. לא כמו שאמרת שתאמר א-להי אבותיכם שלחני. אלא כה תאמר ד' א-להי אבותיכם א-להי אברהם וגו'. ואינו חזרה ח"ו מאשר אמר תחלה אהיה שלחני. אלא שניהם אמת ומוכרחים לענין דבמה שאמר תחילה אהיה שלחני נתבאר דיש הרבה דרכים למקום יתברר עוד לפי השעה. אבל לא נודע בזה כמה דרכים יש. ובמה תלוי חלוקי האופנים ע"כ הוצרך לפרש באר היטב. ומתחילה אמר. ד'. לא יחשבו שאני א-להים דמשמעו משגיח בשעת הצורך שרואה עושק. אבל בל"ז הכל נעשה בלתי ידיעתו וכמש"כ בס' בראשית נ' כ"ה. אלא ד' המהוה הכל הוא א-להים. וא"כ גם צרתם ואשר נעשה עד כה הוא בידיעה אלא שנעלמה מדעת ב"א כאשר יבואר עוד: א-להי אבותיכם. בדרך הטבע רק בהשגחה פרטית בכל דבר שנדרש לשלשה אבות כמש"כ לעיל ו': א-להי אברהם. בדרך נעלה המיוחדת לאברהם והוא מה שנוגע למלחמה עם רודפיו: א-להי יצחק. בדרך נעלה המיוחדת ליצחק היינו בפרנסה: וא-להי יעקב. בדרך נעלה המיוחדת ליעקב היינו בשלוי'. וזה השם שיש בו כל הכחות כולם הוא שלחני. ובאיזה אופן מאלו הכחות תהיה הגאולה ע"ז היה המאמר הקודם א-היה שלחני: זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור. לא אמר ד' זה שמי וזכרי לדור דור. אלא חלק לשנים היינו חצי השם הנזכר פה שמי לעולם. וחצי השם הוא זכרי לדור דור. והכוונה פשוטה דד' א-להי אבותיכם שהוא הנהגה בטבע בהשגחה פרטית לפי המעשה הוא לעולם. משא"כ א-להי אברהם וגו' בדרך נס אינו מצוי כ"כ רק ליחידים שראויים לה או לצורך השעה. מש"ה אינו אלא זכרי לדור דור . . . העמק דבר, שם

And G-d said moreover to Moses, Thus shall you say to the people of Israel, etc. (ibid.): It is not as you said; “The G-d of your fathers has sent me to you,” but rather you should say: **The L-rd G-d of your fathers, the G-d of Abraham, the G-d of Isaac, and the G-d of Jacob, has sent me to you.** Now this is not a recantation, G-d forbid, of what He originally said: I A-M has sent me to you. Rather, both are true and are necessary to [convey the correct message]. That which He originally said: I A-M has sent me to you, as we have elucidated, [conveys the message] that there are many paths that Hashem can take. The exact path will become clear shortly. But this statement doesn’t tell us exactly how many paths there are and what variables determine the various different modes [of redemption]. Therefore it was necessary to explain this well. To begin with He describes Himself as “Hashem” [the source of existence]. Don’t think that I am coming [merely] as “Elokim” [the Judge] someone who only pays attention and intervenes at times of need, i.e. when He sees wrongdoing or oppression, but otherwise he allows that everything else is done without His knowledge, as we explained in [our commentary to] Gen. 50:25. Rather, “Hashem”, Who puts everything into existence is the Judge. Accordingly, then, even the suffering which they experienced up until now was done with His knowledge. This, however, is something that the people don’t commonly realize. **G-d of your fathers:** He [by and large] acted with them in a natural [versus a supernatural] manner, but it was with special Divine Providence, to totally meet the needs of the three forefathers, as we previously explained in verse 6. . . . **the G-d of Abraham:** This refers to the special supernatural path that was unique to Abraham, specifically as it related to waging war against his pursuers. . . . **the G-d of Isaac:** This refers to the special supernatural path that was unique to Isaac, specifically in regards to providing for his livelihood. . . . **and the G-d of Jacob:** This refers to the special supernatural path that was unique to Jacob specifically regarding peace [with Laban and Esau]. [The message, then, was that this Name, [i.e. The L-rd G-d of your fathers, the G-d of Abraham, the G-d of Isaac, and the G-d of Jacob], which contains all of these powers, has sent me to you.. The specific way which these powers will be exercised in order to bring about the redemption, [however, is the subject of the previous statement, “I A-M sent me.”] **This is My name forever, and this is My memorial to all generations. (ibid.):** Hashem did not say: This is my name and memorial to all generations. Rather, He divided it into two parts: Half of the aforementioned Name is my name forever and half of the Name is my memorial to all generations. The simple meaning is that the Name, **L-rd, G-d of your fathers** refers to the Divine Providence through the natural manner. This is based upon their deeds and this is forever. Whereas the Name: **the G-d of Abraham, the G-d of Isaac, and the G-d of Jacob**, which refers to the supernatural manner of Divine Providence is not commonly expressed and only manifests itself to either special individuals who are worthy of this special treatment or [to a community] when a special need arises. For this reason it is only a memorial from generation to generation [but not constant]. . . . **Haamek Davar, ibid.**

D.

(1) וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יְדַע תְּדַע כִּי-גֵר | יִהְיֶה זְרָעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעִבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה; וְגַם אֶת-הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנֹכִי וְאַחֲרַי-כֵּן יֵצְאוּ בְּרִכְשׁ גָּדוֹל: . . . בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ד' אֶת אַבְרָם כְּרִית לְאָמֹר לְזָרְעֶךָ נִתְחִי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת: אֶת-הַקֵּינִי וְאֶת הַקְּנִזִּי וְאֶת הַקְּדֻמְנִי: וְאֶת הַחֲתִי וְאֶת הַפְּרִזִּי וְאֶת הַרְפָּאִים: כֹּא וְאֶת הָאֱמֹרִי וְאֶת הַכְּנַעֲנִי וְאֶת הַגְּרָשִׁי וְאֶת הַיְבוּסִי: בְּרֵאשִׁית טוֹיַג-יָד, יח-כֹּא

And He said to Abram, Know for a certainty that your seed shall be a stranger in a land that is not theirs, and shall serve them; and they shall afflict them four hundred years; And also that nation, whom they shall serve, will I judge; and afterward shall they come out with great wealth. . . . In the same day the L-rd made a covenant with Abram, saying, To your seed have I given this land, from the river of Egypt to the great river, the river Euphrates; The Kenites, and the

Kenazites, and the Kadmonites, And the Hittites, and the Perizzites, and the Rephaim, And the Amorites, and the Canaanites, and the Girgashites, and the Jebusites. **Genesis 15:13-14,18-21**

(2) לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם ד' א-להי אבותיכם נראה אלי א-להי אברהם יצחק ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים: ואמר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הכנעני והחתי והאמרי והפרזי והחוי והיבوسی אל ארץ זבת חלב ודבש: ושמעו לקולך ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם אליו ד' א-להי העבריים נקרה עלינו ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לד' א-להינו: ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלך ולא ביד חזקה: ושלחתי את ידי והכיתי את מצרים בכל נפלאתי אשר אעשה בקרבן ואחרי כן ישלח אתכם: ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים והיה כי תלכו לא תלכו ריקם: ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלת ושמלת על בניכם ועל בנותיכם ונצלתם את מצרים: שמות ג:טז-כב

Go, and gather the elders of Israel together, and say to them, The L-rd G-d of your fathers, the G-d of Abraham, of Isaac, and of Jacob, appeared to me, saying, I have surely visited you, and seen that which is done to you in Egypt; And I have said, I will bring you out of the affliction of Egypt to the land of the Canaanites, and the Hittites, and the Amorites, and the Perizzites, and the Hivites, and the Jebusites, to a land flowing with milk and honey. And they shall listen to your voice; and you shall come, you and the elders of Israel, to the king of Egypt, and you shall say to him, The L-rd G-d of the Hebrews has met with us; and now let us go, we beseech you, three days' journey into the wilderness, that we may sacrifice to the L-rd our G-d. And I am sure that the king of Egypt will not let you go, if not by a mighty hand. And I will stretch out My hand, and strike Egypt with all My wonders which I will do in its midst; and, after that, he will let you go. And I will give this people favor in the sight of the Egyptians; and it shall come to pass, that, when you go, you shall not go empty; But every woman shall borrow from her neighbor, and from who sojourns in her house, jewels of silver, and jewels of gold, and garments; and you shall put them upon your sons, and upon your daughters; and you shall plunder the Egyptians. **Exodus 3:16-22**

(3) ומה שצוה הקב"ה לומר כן שילכו רק דרך שלשת ימים ולשוב. מובן שהיה כדי שיגיע לשאלת כלים בשפע רב. וגם כדי שיגיע מזה לרדיפה אחריהם ויצא מזה קריעת ים סוף. אבל לא צוה ד' לומר משמו שילכו דרך שלשת ימים. שהרי מפי ד' לא יצא דבר אשר לא יהיה כן. אלא המה מעצמם מבקשים זה המשך ויכול להיות שאח"כ לא יניחם הקב"ה לשוב כלל. העמק דבר, שם

That which the Holy One, blessed be He, commanded that he should only travel a three days journey and return was obviously so that they could borrow vessels (gold, silver, and clothing) in great abundance. In addition it was in order that it cause them to pursue them which led to the splitting of the Red Sea. But He did not command them that they say over in His name that they will be only traveling a three day journey. For a falsehood would never issue from G-d's mouth. Rather, they, themselves, should request such a time period and then it would be possible for the Holy One, blessed be He, to force them to remain and not return. **Haamek Davar, ibid.**

(4) כשלחו: ר"ל שפרעה יתן לכם רשות ללכת למדבר לעבוד את ד' כמ"ש ולכו עבדו את ד' כדברכם, אבל אחר שישלח אתכם, אז יחזקו מצרים לגרש אתכם בהחלט שלא ע"מ לשוב, כמ"ש ותחזקו מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ שהוא הגרוש לגמרי, וז"ש כשלחו אז יתחדש אח"כ כי כלה גרש יגרש שלא ע"מ לשוב, שזהו א' הן ההבדלים בין שלוח ובין גרוש. . . . וא"כ בעת ששאלו הכלים שהיה השלוח ע"מ לשוב היתה השאלה ע"מ להחזיר, ובעת היציאה שמתחדש מה שהמצריים גרשו אותם לגמרי ע"מ שלא לשוב עוד, א"כ הם בעצמם מחלו על הכלים. מלבי"ם לשמות יא:א-ב

When he shall let you go, he shall certainly thrust you out from here altogether. (Exodus 11:1): In other words, Pharaoh will [eventually] give you permission to go to the desert to serve Hashem, as it says (Exodus 12:31), “. . . go, serve the L-rd, as you have said.” But after he will grant you permission to leave, the Egyptians, then, will prevail to utterly drive you out, unconditionally, as it says (ibid. 33), “And the Egyptians urged the people, that they might send them out of the land in haste; [for they said, We shall all be dead men],” which implies that they drove them out unconditionally. This is the meaning of (Exodus 11:1),] “when he shall let you go . . .” For at that time something new will occur, i.e. that they will utterly drive you out, unconditionally. This is implied by the use of the different terms, *shalcho* - let you go, and *garesh*, drive you out. . . . Therefore, at the time that they borrowed the vessels, they were being sent away on the condition that they return and the vessels were being lent out to them on condition that they return them. At the time they left, however, something new occurred, i.e. the Egyptians utterly drove them out, unconditionally. Consequently, the Egyptians, themselves, absolved them [of ever returning their vessels]. **Malbim, Exodus 11:1**

E.

(1) ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא נראה אליך ד': ויאמר אליו ד' מזה בידך ויאמר מטה: ויאמר השליכהו ארצה וישלכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו: ויאמר ד' אל משה שלח ידך ואחז בזנבו וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו: למען יאמינו כי נראה אליך ד' א-להי אבתם א-להי אברהם א-להי יצחק וא-להי יעקב: ויאמר ד' לו עוד הבא נא ידך בחיקך ויבא ידו בחיקו ויוצאה והנה ידו מצרעת כשלג: ויאמר השב ידך אל חיקך וישב ידו אל חיקו ויוצאה מחיקו והנה שבה כבשרו: והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקל האת הראשון והאמינו לקל האת האחרון: והיה אם-לא יאמינו גם לשני האתות האלה ולא ישמעו לקלך ולקחת מממי היאר ושפכת היבשה והיו המים אשר תקח מן היאר והיו לדם ביבשת: שמות דא-ט

And Moses answered and said, But, behold, they will not believe me, nor listen to my voice; for they will say, The L-rd has not appeared to you. And the L-rd said to him, What is that in your hand? And he said, A rod. And He said, Throw it to the ground. And he threw it to the ground, and it became a serpent; and Moses fled from it. And the L-rd said to Moses, Put forth your hand, and take it by the tail. And he put forth his hand, and caught it, and it became a rod in his hand; That they may believe that the L-rd G-d of their fathers, the G-d of Abraham, the G-d of Isaac, and the G-d of Jacob, has appeared to you. And the L-rd said furthermore to him, Put now your hand into your bosom. And he put his hand into his bosom; and when he took it out, behold, his hand was diseased, white as snow. And He said, Put your hand into your bosom again. And he put his hand into his bosom again; and plucked it from his bosom, and, behold, it was turned again as his other flesh. And it shall come to pass, if they will not believe you, nor listen to the voice of the first sign, that they will believe the voice of the latter sign. And it shall come to pass, if they will not believe also these two signs, nor listen to your voice, that you shall take of the water of the river, and pour it upon the dry land; and the water which you take from the river shall become blood upon the dry land. **Exodus 4:1-9**

(2) ויען משה. עניה הוא בקול כמש"כ בס' בראשית י"ח כ"ז עפ"י הגמ' סוטה דף ל"ב. הנה כשסירב משה בראשונה לאמר מי אנכי ה' זה מדרך המוסר כמו שעשו כן ישעיה וירמיה. וכששאל בשני' מה אמר אליהם. שאל כהוגן לצורך הענין. אבל כשבא לסרב עתה הבין שאינו מדרך המוסר לבא בדברים כאלה לפני ד'. אבל מדת הענוה ושפלות גברה עליו כ"כ עד שראה עצמו מוכרח לצאת מגדר המוסר וד"א. והצר לו מאד והרים קול בכיה לאמר מה יעשה ואין בכחו להקים דבר ד'. וכיב"ז נתבאר בס' בראשית שם: והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי. כבר ביארנו בס' הנ"ל כ"א י"ב כ"ו ה'

ובכ"מ דמשמעות שמיעה בקול הוא דיוק להתבונן בדבריו. ואמר משה שלא יאמינו בכלל שבא לגאול. ואל ישימו לב להחשיב דבריו כמו שראוי לדקדק במי שבא לדבר בשם ד': כי יאמרו לא נראה אליך ד'. לא קטרג ח"ו עליהם כי מעטי אמנה הם בגאולה. שהרי אותה המה מבקשים וצעקו אל ד'. אלא לא יאמינו כי נראה ד' אל משה ביחוד. שלא היו יודעים את משה לגדול בתורה המסורה להם מן האבות ולא בחסידות. שהרי בקטנותו גדל בפלטון של מלך ועוסק בחכמות. ומיד שבא לראות בצרת אחיו אירע סיבה שברח מעיקר קדושת ישראל ומצד דעת בני האדם הי' ראוי שיהי' נגלה הקב"ה לאהרן שיהי' נביא עוד במצרים. כמבואר ביחזקאל כ' שהיו נביאים במצרים והובא בפרש"י כאן. ובס' שמואל א' כתיב הנגלה נגליתי לבית אביך. וזה הי' טענת משה שיאמרו לא נראה אליך ד'. . . . [ואחר כ"ז נחשב לעון למשה ע"ז. כדאיתא שבת דף צ"ז. באשר יודע ד' שמ"מ היו ישראל מאמינים]: העמק דבר, שם

And Moses (vayan) answered and said (ibid.): *Aniya* (answering) implies lifting one's voice as it is elucidated [in our commentary to] Genesis 18:27, based upon the Talmud in Sota 32b (see Rashi *ibid. d"h B'kol namuch*) Now the initial reluctance of Moses, saying, "Whom am I," was based upon proper etiquette, similar to the responses of Isaiah and Jeremiah. His asking of [Hashem] in his second conversation, "what shall I say to them," was also in order, as it was important for him to know this. When he refused now, however, he himself understood that he had breached the norms of etiquette in continuing to refuse Hashem. His sense of humility and self effacement, however, were so overwhelming, that he felt himself forced to violate the norms of proper conduct and etiquette. He was very troubled and he lifted up his voice tearfully, in effect saying, "What can I do, I don't have the power to fulfill the word of G-d." . . . **But, behold, they will not believe me, nor listen to my voice:** We have already explained (Gen. 21:12, 26:5 etc.) that the phrase, "listening to the voice," specifically means to pay deep attention to [the speaker's] words. Moses said that [first of all] in general they will not believe him that he came to redeem them and [second of all,] they will not give proper credence to his words and concentrate on the particulars of his speech, although it was said in the name of Hashem. . . . **for they will say, The L-rd has not appeared to you:** He did not criticize them, G-d forbid, that they lacked faith in the Redemption, for these were the same people who cried out to G-d. Rather, they will simply question whether He appeared unto Moses, for they didn't know Moses to be someone known to possess great knowledge of the Torah that was transmitted to them from their forefathers nor was he known for his piety. For in his youth he grew up in the palace of the king and was involved in the study of [other] areas of knowledge and as soon as he came to look at the suffering of his brethren [and reunite with them], something occurred which forced him to uproot himself from the sanctity of the [community] of Israel. The sense of the common man was that it was befitting for the Holy One, blessed be He, to reveal himself to Aharon, who was an established prophet while yet in Egypt. It is clear from the book of Ezekiel (20), that there were prophets sent to Israel while they were still in Egypt. This is quoted by Rashi in his commentary here. And in the book of Samuel I (2:27) it is written, "[And there came a man of G-d to Eli, and said to him, Thus said the L-rd,] Did I not appear to the house of your father (Aharon), when they were in Egypt in Pharaoh's house?" This was Moses' argument, that they will say that Hashem did not appear unto you. . . . [Nonetheless it was considered to be a sin on Moses' part [to suspect them], as is stated in Shabbos 97a. For G-d knew that in any case Israel would believe Moses.] **Haamek Davar, ibid.**

3) אמר ריש לקיש: החושד בכשרים לוקה בגופו, דכתיב (שמות ד) והן לא יאמינו לי וגו', וגליא קמי קודשא בריך הוא דמהימני ישראל. אמר לו: הן מאמינים בני מאמינים, ואתה אין סופך להאמין. הן מאמינים - דכתיב (שמות ד) ויאמן העם, בני מאמינים (בראשית טו) והאמין בד'. אתה אין סופך

להאמין - שנאמר (במדבר כ) יען לא האמנתם בי וגו'. ממאי דלקה - דכתיב (שמות ד) ויאמר ד' לו עוד הבא נא ירך בחיקך וגו'. אמר רבא ואיתימא רבי יוסי ברבי חנינא: מדה טובה ממהרת לבא ממדת פורענות. דאילו במדת פורענות כתיב (שמות ד) ויוציאה והנה ידו מצרעת כשלג ואילו במדה טובה כתיב ויוציאה מחיקו והנה שבה כבשרו, מחיקו הוא דשבה כבשרו. שבת צו.

Resh Lakish said: He who entertains a suspicion against innocent men is bodily afflicted, for it is written, [And Moses . . . said,] "But, behold, they will not believe me"; but it was known to the Holy One, blessed be He, that Israel would believe. Said He to him: They are believers, [and] the descendants of believers, whereas you will ultimately disbelieve. They are believers, as it is written (Exodus 4:31), "And the people believed"; the descendants of believers (Gen. 15:6), "And he [Abraham] believed in the L-rd." You will ultimately disbelieve, as it is said (Numbers 20:12), "[And the L-rd said unto Moses and Aaron,] Because ye believed not in me." Whence [is it learnt] that he was smitten? - Because it is written (Ex. 4:6), "And the L-rd said furthermore unto him, Put now thine hand into thy bosom, etc." **Shabbos 97a**

F.

(1) ויאמר משה אל ד' בי אדני לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך אל עבדך כי כבד פה וכבד לשון אנכי: ויאמר ד' אליו מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש או פקח או עור הלא אנכי ד': ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך והוריתיך אשר תדבר: ויאמר בי אדני שלח נא ביד-תשלח: ויחר אף ד' במשה ויאמר הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא וגם הנה הוא יצא לקראתך וראך ושמח בלבבו: ודברת אליו ושמעת את הדברים בפיו ואנכי אהיה עם פיך ועם פיהו והוריתי אתכם את אשר תעשו: ודבר הוא לך אל העם והיה הוא יהיה לך לפה ואתה תהיה לו לאלהים: ואת-המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האתת: שמות ד-יז

And Moses said to the L-rd, O my L-rd, I am not eloquent, neither yesterday nor the day before, nor since You have spoken to your servant; but I am slow of speech, and of a slow tongue. And the L-rd said to him, Who has made man's mouth? Who makes the dumb, or deaf, or the seeing, or the blind? Is it not I, the L-rd? Now therefore go, and I will be with your mouth, and teach you what you shall say. And he said, O my L-rd, send, I beseech you, by the hand of him whom You will send. And the anger of the L-rd was kindled against Moses, and He said, Is not Aaron the Levite your brother? I know that he can speak well. And also, behold, he comes forth to meet you; and when he sees you, he will be glad in his heart. And you shall speak to him, and put words in his mouth; and I will be with your mouth, and with his mouth, and will teach you what you shall do. And he shall be your spokesman to the people; and he shall be to you instead of a mouth, and you shall be to him instead of G-d. And you shall take this rod in your hand, with which you shall do signs. **Exodus 4:10-17**

(2) גם מתמול. לא מיבעי לדבר עם ישראל רבים וכן שלמים. אלא אפילו מתמול בהיותי במדין. לא הייתי איש דברים להסביר לחכמי מדין וכדומה כראוי: גם משלשם. אפילו בהיותי בפלטין של פרעה חשוב כאחד מבניו שהרי היה נחשב לבן בתו. לא מצאתי לב לדבר גדולות בפני רבים. גם מאז דברך אל עבדך. אפילו משעה שנפתחו עיני ודעתי בהיותי נדבר את ד' איני מוצא עצמי ראוי לכך: כי כבד פה וכבד לשון אנכי. שבטבעי אני עומד דלשוני הולך בכבודות. ויש מי שאפילו אינו כבד פה ואינו מדבר בלעגי שפה. מ"מ אין לו כח בלשונו להוציא אמרי שפר מכח אל הפועל. שהרי בזה נתברך נפתלי בברכת יעקב. וזהו הנקרא כבד לשון והיה בזה בקשה משה שיתן לו זה הכח בדרך נס: מי שם פה לאדם וגו' הלא אנכי ד'. שנויים המתהווה באנשים זה מדבר וזה אלם וכדומה. אע"ג שהוא נראה בא במנהג העולם. ויש סיבה טבעית על מה הוא נעשה אלם או חרש מ"מ מי סבב הטבע. הלא

אנכי ד'. וא"כ גם זה בא בכוונה ממני שתהי' אתה כבד פה וכבד לשון. ומ"מ לאותו ענין של הגאולה תהי' איש דברים. וכך הוא ברבה. והובא ברמב"ן: אהיה עם פיך. בשעה שתרצה לדבר מעניני הגאולה עם ישראל אהיה אני עם פיך. שלא תהי' כבד פה: והוריתך אשר תדבר. אתן לך מדע ושפע אמרי שפר מה לדבר. ולא תהי' כבד לשון: העמק דבר שמות ד:י-יב

. . . **neither yesterday (ibid.):** It goes without saying [that I'm not capable of communicating] with [the community of] Israel, who are numerous and are people of integrity, but even yesterday, while I was in Midian, I didn't possess the articulation to adequately explain [my views] to the sages of Midian and others of their ilk. . . . **nor the day before:** i.e. even when I was in the palace of Pharaoh where I was considered to be like one of his children, for I was considered to be the son of his daughter, I didn't have the courage to speak boldly in front of a crowd of people. . . . **nor since You have spoken to Your servant:** Even from the time that my eyes and mind were opened, as I spoke with G-d, I don't find myself fit for such a role. . . . **but I am slow of speech, and of a slow tongue:** By nature, I speak with difficulty. There are those that even if they don't have difficulty using their mouth and don't speak indistinctly, nevertheless, they still don't have the talent to express themselves in an appealing manner. This was something that Naftali was blessed with through the blessing of Yaakov. This is what is referred to as, "slow (or difficult) tongue". In effect, Moshe was asking of Hashem that He miraculously grant him this power. **Who has made man's mouth? . . . Is it not I the L-rd?:** Even though the various differences between people, i.e. this one can speak and the other is dumb etc. seem to be attributed to nature, and there [seems to be] a natural cause why a certain person became dumb or deaf, but who is the cause of nature? "Is it not I the L-rd?" If so, this too was intentionally made by Me that you should be slow of mouth and of tongue. Nevertheless, when it will come to [speaking in regards to] the Redemption, you will be an accomplished speaker. This elucidation of the text is found in the Midrash Rabbah and is quoted by Ramban. **I will be with your mouth:** When you desire to speak to the people of Israel regarding the Redemption, I will be with your mouth so that you will not have difficulty speaking. . . . **and teach you what you shall say:** I will give you the intelligence with an outpouring of exquisite expression so that you will not have difficulty expressing yourself (*kvad lashon*). **Haamek Davar, Exodus 4:10-12**

(3) ביד תשלה. ביד מי שאתה רגיל לשלוח והוא אהרן. רש"י שמות ד:יג

. . . **send, I beseech you, by the hand of him whom you (will) send (ibid.):** i.e. by the hand of whom You are accustomed to send, meaning Aharon. **Rashi, ibid.**

(4) שלח נא ביד תשלה. ביד אדם שלשונו מסוגל לכך. ויהי' הוא תורת שליח ולא יהי' נצרך שהשכינ' תדבר מגרונו שתהא אתה המדבר ולא האיש אשר תבחר בו ולכן אני איני שליח לישראל כלל. העמק דבר שמות ד:יג

. . . **send, I beseech You, by the hand of him whom You will send (ibid.):** i.e. send someone who has a gifted tongue, a person who will be Your true emissary, without need for the Divine Presence to speak through someone's throat, forcing You to be the speaker and not the person whom You chose. I am therefore not at all fit to be the emissary to Israel. **Haamek Davar, ibid.**

(5) ואמר רבי מלאי: בשכר (שמות ד) וראך ושמה בלבו זכה לחשן המשפט על לבו. שבת קלט.

R. Melai also said: As a reward for, "and when he sees you, he shall be glad in his heart," (Exodus 4:14) he was privileged to wear the breastplate of judgment upon his heart. **Shabbos 139a**

IV. Moses Returns to Egypt

A.

(1) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב אֶל יֵתֵר חַתָּנוּ וַיֹּאמֶר לוֹ אֲלֶכֶה נָא וְאֶשׁוּבָה אֶל אַחֵי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה הַעֲוֹדִים חַיִּים וַיֹּאמֶר יֵתֵרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹ: וַיֹּאמֶר ד' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שָׁב מִצְרַיִם כִּי מָתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים אֶת-נַפְשְׁךָ: וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וַיִּרְכָּבֵם עַל הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אֶרְצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת מִטָּה הָא-לֵהִים בְּיָדוֹ: וַיֹּאמֶר ד' אֶל מֹשֶׁה בְּלִכְתָּךְ לָשׁוּב מִצְרַיִמָּה רְאֵה כָּל הַמִּפְתֵּיִם אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בְיָדְךָ וְעָשִׂיתָם לִפְנֵי פְרַעֲה וְאֲנִי אַחֲזִק אֶת לְבָבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת הָעָם: וְאָמַרְתָּ אֶל-פְּרַעֲה כֹה אָמַר ד' בְּנֵי בְכָרֵי יִשְׂרָאֵל: וְאָמַר אֲלֶיךָ שְׁלַח אֶת בְּנֵי וַיַּעֲבֹדְנִי וְתִמְאַן לְשַׁלְּחוֹ הַנֶּה אֲנֹכִי הֹרֵג אֶת בְּנֶךָ בְּכָרְךָ: שְׁמוֹת דִּי-ח-כג

And Moses went and returned to Jethro his father-in-law, and said to him, Let me go, I beseech you, and return to my brothers who are in Egypt, and see whether they are still alive. And Jethro said to Moses, Go in peace. And the L-rd said to Moses in Midian, Go, return to Egypt; for all the men are dead who sought your life. And Moses took his wife and his sons, and set them upon a donkey, and he returned to the land of Egypt; and Moses took the rod of G-d in his hand. And the L-rd said to Moses, When you go to return to Egypt, see that you do all those wonders before Pharaoh, which I have put in your hand; but I will harden his heart, so that he shall not let the people go. And you shall say to Pharaoh, Thus said the L-rd, Israel is My son, My firstborn; And I say to you, Let My son go, that he may serve Me; and if you refuse to let him go, behold, I will slay your son, your firstborn. **Exodus 4:18-23**

(2) ואראה העודם חיים. כבר ביארנו בס' בראשית מ"ה כ"ח דלשון זה של ואראה משמעו רק להתראות שעה קלה ולשוב אח"כ. והיינו שכבר ידע משה ממה שאמר לו ד' והוריתי אתכם וגו'. שלא תהיה הגאולה מיד בסירוב הראשון. וא"כ היה בדעתו לשוב אחר כך למדין. ולילך עתה בעצמו בלי אשתו ובניו שהרי ירא מהאנשים המבקשים נפשו. מש"ה אמר ליתרו שילך לשעה ולא גלה לו שהולך בשליחות הגאולה. שאין בזה תועלת להודיעו. ע"כ א"ל לראות את אחיו. והרי ג"ז אמת שהיה רואה שלו' בית אביו: לך שוב מצרים. לחלוטין ולא בדרך עראי: כי מתו כל האנשים וגו'. ולא אמר כי מת אותו פרעה שרדף אחריו. כי באמת לא ירא מפרעה כלל. שהרי גם בל"ז הוא שלוח קשה אליו. והרי הוא מובטח מפי ד' כי אהי' עמך. אבל מאנשי ישראל שהיו רודפיו ירא מאד כמש"כ לעיל ג' י"ב. שלישראל לא היתה ההבטחה מד' שיהי' עמו להעניש לכל מי שיפגע בו לרעה חלילה. מש"ה הודיע לו ד' כי מתו כל האנשים שכוון ביחוד על ישראל. כדאיתא בנדרים ד"ז. וכ"כ בת"י להלן י' כ"ח עה"פ כי ביום ראותך פני תמות. אמסור יתך בין ידיהון דעמא האלין דתבעי ית נפשך למקטל יתך. השכיל לתרגם שבודאי ידע פרעה שאין בידו להרגו. דאלו הי' בידו להרגו כבר הי' הורגו אלא ע"כ הפחידו שימסרהו ליד רשעי ישראל. . . . והנה מדאמר ד' למשה טעם כי מתו וגו' מבואר שלא הי' במה שאמר לך שוב מצרים אזהרה לעשות כן. דאלו היה אזהרה. שוב אין פחד האנשים פחד נגד שומר מצות ד'. אלא ודאי שלא הי' אלא ידיעה שיוכל לשוב אם ירצה כי אין ממה לפחוד עוד ועי' בסמוך: העמק דבר שמות ד:יח-יט

... and see whether they are still alive (ibid.): We have already explained in [our commentary on] the book of Genesis (45:28) that the expression, "and I will see," implies that he would go for a short time and would immediately return. This means that Moshe already knew from [the statement,] "and I will teach you what you shall do etc." (Exodus 4:15), that the Redemption will not occur at Pharaoh's first refusal. Consequently, [Moshe] had in mind to return [immediately afterwards] to Midian and to go now by himself, without his wife and children, as he was afraid

of those men who sought to kill him. For that reason he told Yisro that he was only going there temporarily and didn't tell him that he was going there on a mission of redemption, for [he felt that telling him] served no purpose. That is why he told him that he was going to see his brothers, which was also true, because he [also] wanted to see the state of his father's household (family). **Go, return to Egypt (ibid.):** i.e. permanently [until the Redemption], and not temporarily. . . . **for all the men are dead who sought your life (ibid.):** It does not say that the Pharaoh who pursued you had died, because he wasn't at all afraid of Pharaoh, as in any case [he was risking his life] by such a difficult mission, and Hashem had promised him that He would be with him. He was very afraid, however, of those men of Israel who were his pursuers, as we stated above (Exodus 3:12), as G-d had not promised him that He would be with him to punish all those who would attempt to do him harm, G-d forbid. For that reason, Hashem informed him that all those men had died (impoverished). He was referring specifically to [his enemies amongst] the Jews, as it is stated in Nedarim 7b. Similarly, the Targum Yonasan [in its Aramaic translation] interprets the verse (Ex. 10:28), ". . . for the day you see my face you shall die," to mean, "I will give you over to those of your people who wish to kill you." [The translator] understood that Pharaoh himself did not possess the power to kill him, for, had he possessed that power, he would have already killed him. Therefore, he wished to frighten Moshe by saying that he would hand him over to the wicked amongst Israel. . . . Now by the fact that Hashem told Moshe the reason [that he may go back to Egypt was that] those men had died (meaning that they had become impoverished) it is evident that he was not commanded to do so, for had he been commanded, there would be no grounds to harbor any fear that anyone would harm someone who was keeping the command of Hashem. Rather, Moshe was merely informed that he can return [permanently] if he so chooses, as there is nothing to be afraid of. **Haamek Davar, Exodus 4:18-19**

(3) וישב ארצה מצרים. והא דכתיב בפ' יתרו אחר שלוחיה. איתא במדרש שבשביל שראתה צערן של ישראל בעת גזרת תבן לא יכלה לסבול ושבה אל אביה. ובמכילתא ר"פ יתרו תניא כי בעת שפגוע משה עם אהרן א"ל אהרן על הראשונים אנו מצטערין כו' אז שבה לבית אביה: העמק דבר שמות ד:ט

[And Moses took his wife and his sons, and set them upon an donkey,] and he returned to the land of Egypt. (ibid.): The Midrash explains the verse [in Exodus 18:2], "Then Jethro, Moses' father-in-law, took Tzipporah, Moses' wife, after he had sent her back," that when Tzipporah saw the suffering that the people of Israel were experiencing at the time of the decree regarding the straw, she could not bear it and returned to her father. The Mechilta, at the beginning of Parshas Yisro, taught that when Moshe met Aharon, Aharon told him, "We are pained [enough] by all of those who are there already and you are bringing [us] new ones to cause us further pain?" It was then that she returned to her father's house. **Haamek Davar, Exodus 4:19**

(4) ואמרת אל פרעה וגו'. כ"כ יהיה כחך גדול נגד פרעה עד שלבסוף תאמר אליו בני בכרי ישראל. דאע"ג שכל אוה"ע המה בתכלית הבריאה דאפי' המה היו עובדי כוכבים נמצא בהם חסידי אוה"ע המכירים כבוד ד' בכל דור. אבל ישראל נמשל לבן בכור של המלך שהוא יורש הכתר. שעוד בחיי המלך מסייע בהנהגת המלוכה כך ישראל מסייעים כ"י להשגחה והליכות עולם וכמבואר באורך בס' דברים ל"ג ג' עה"פ אף חובב עמים וגו': העמק דבר שמות ד:כ

And you shall say to Pharaoh, Thus said the L-rd, Israel is my son, my firstborn; And I say to you, Let My son go, that he may serve Me; and if you refuse to let him go, behold, I will slay your son, your firstborn. (ibid.): Your power against Pharaoh will be so great that at the end you will tell him, “Israel is my son, my firstborn.” Even though all of humanity is the pinnacle of Creation, for even when mankind as a whole worshipped idols, there were always pious people amongst the nations who recognized G-d’s glory, nonetheless, Israel is compared to the firstborn of the king, the heir to the crown. For even while the king is alive, the firstborn aids him in his governmental duties. So too, Israel, who, [through their actions,] aid in the Divine Providence and the affairs of the world, as I have explained in my commentary to Deut. 33:3 on the verse, “Although He truly loves all of the nations; all His holy ones (Israel) are in Your hand.” **Haamek Davar, ibid.**

B.

וַיֹּאמֶר ד' אֶל אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרֹאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֵל-לֵהִים וַיִּשָּׁק לוֹ: וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל דְּבָרֵי ד' אֲשֶׁר שָׁלַח וְאֵת כָּל הָאֵתֹת אֲשֶׁר צִוְּהוּ: וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֵּאָסְפוּ אֵת כָּל זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ד' אֶל מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֵתֹת לְעֵינֵי הָעָם: וַיֵּאֱמַן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי פָקֵד ד' אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֵת עֲנָיִם וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ: שְׁמוֹת ד:כז-לא

And the L-rd said to Aaron, Go into the wilderness to meet Moses. And he went, and met him in the mount of G-d, and kissed him. And Moses told Aaron all the words of the L-rd who had sent him, and all the signs which He had commanded him. And Moses and Aaron went and gathered together all the elders of the people of Israel; And Aaron spoke all the words which the L-rd had spoken to Moses, and did the signs in the sight of the people. And the people believed; and when they heard that the L-rd had visited the people of Israel, and that He had looked upon their affliction, then they bowed their heads and prostrated themselves, in worship. **Exodus 4:27-31**